

Discurs d'Hilari Raguer en el lliurament de la Medalla d'Or de la Universitat de Barcelona. 23 de setembre de 2016.

L'acte que avui celebrem em fa reviure més de setanta anys d'experiències viscudes en aquesta casa. Tot mirant pel retrovisor, veig el primer contacte que hi vaig tenir, que va ser, en el Paraninf, la prova escrita de l'examen d'Estat, l'estiu del 1945, ara fa setanta-un anys. L'octubre següent entrava a la Facultat de Dret.

Recordo aquell estol de professors. Hi havia aleshores una distància immensa entre els professors i els alumnes. **Enrique Luño**, a més de rector era catedràtic de Dret natural i de Filosofia del Dret i es caracteritzava per la seva superortodòxia catòlica i el seu tomisme. El degà de la Facultat era el catedràtic de Dret Internacional, **Trias de Bes**, però el van destituir per haver signat un manifest monàrquic. Pel mateix motiu va ser aleshores tret de president de la Reial Acadèmia de la Llengua Espanyola **José M. Pemán**, que va comentar que si per un manifest polític l'havien tret de l'Acadèmia de la Llengua, potser si li atrapaven una falta d'ortografia el traïrien del Consejo del Reino. A la Facultat va passar a ser degà el vicedegà, **Josep M. Pi i Sunyer**, catedràtic de Dret Administratiu. A la primera ocasió, el delegat de curs el va felicitar en nom de tots. Ell va respondre: "Muchas gracias. Ya era vicedecano, pero entre ser vice y tener un cargo en propiedad hay una gran diferencia, y si no vean la que hay entre una tiple y una vicetiple". Pi i Sunyer aprovava tothom. Per aquell temps la Junta de la Facultat va decidir que s'havia de suspendre molt més, perquè a Barcelona hi havia massa advocats. Pi i Sunyer ens va fer saber que, per part seva, podíem estar tranquils, perquè continuaria aprovant tothom. "Ya les suspenderá la vida", deia. A més, explicava que el 6 d'octubre del 1934, quan **Companys** es va revoltar i l'Ajuntament de Barcelona s'hi va adherir, ell, que no era polític però era el secretari de l'Ajuntament, va haver de ser-hi. Quan la Generalitat i l'Ajuntament es van rendir, tot el consistori, presidit per Carles Pi i Sunyer i amb Josep M. Pi i Sunyer al final, eren en fila quan van obrir la portalada i va entrar un escamot de soldats, amb un sergent al capdavant que duia a la mà una granada, i que es va adreçar directament a Josep M. Pi i Sunyer i li va dir: "Yo a usted le conozco. - ¿De qué me conoce? - Usted me examinó de Derecho Administrativo en la Escuela de Funcionarios". Pi i Sunyer va preguntar amb un fil de veu: "¿Y qué le di?". El sergent va respondre: "Me dio notable". "Des d'aleshores -confessava Pi i Sunyer- quan trobo un alumne que no sap ni un borrall de l'assignatura i estic temptat de suspendre'l, em recordo del sergent de la bomba de mà i l'aprovo".

Em van tocar els últims anys de **Jaume Algarra** a Economia Política i Hisenda. En el seu temps havia estat un renovador. Es va presentar a oposicions en una època en què l'Economia Política es considerava una branca de la filosofia, i va desconcertar el tribunal quan va demanar una pissarra i la va omplir de fórmules matemàtiques. El 1948 es va

escaure el centenari del tren de Barcelona a Mataró, el primer de tot l'Estat. Se sol dir que l'amplada ferroviària espanyola és diferent de l'europea per una exigència estratègica militar, però Algarra va explicar que ell havia pogut examinar les actes de la societat ferroviària, i que havien escollit lliurement aquella amplada calculant que a cada fila en lloc de quatre places n'hi cabrien cinc. Després es va construir el tren de Madrid a Aranjuez amb amplada europea, però més tard –sempre segons Algarra– la van adquirir els ferroviaris catalans i li van canviar l'amplada per la catalana, que passaria a tot l'estat.

El catedràtic de Dret penal, **Pérez Vitoria** anava sempre vestit amb gran elegància. Professava l'escola penal clàssica, la del *nulla poena sine lege*, que no es pot imposar una pena sinó en virtut d'una llei que, amb anterioritat al fet inculpat, l'hagi tipificat expressament com a delictes. Aquesta doctrina constituïa una denúncia del sistema penal dels règims totalitaris, caracteritzat per l'arbitrarietat i la retroactivitat. Per il·lustrar la criminologia, Pérez Vitoria ens projectava i comentava films de psicoanàlisi i havíem d'anar a autòpsies al Clínic i a Sant Boi a entrevistes amb assassins esquizofrènics. Sempre seriós, només li recordo una facècia. En un examen va preguntar a un alumne: “¿Cómo se llama en Derecho al que mata a su padre?” No ho sabia, i el professor va explicar: “Parricida”. I va continuar: “¿Y el que mata a su madre?” L'alumne va respondre: “Marricida”. “No –va dir Pérez Vitoria–. Es també un parricida. Una última pregunta, a ver si le puedo aprobar. ¿Cómo se llama al que mata a su padre y a su madre”. L'alumne no ho sabia, i Pérez Vitoria va dir: “Al que mata a su padre y a su madre se le llama huérfano”.

Potser el millor professor que vaig tenir va ser el d'Història del Dret, **Luis García de Valdeavellano**. Les seves classes eren com monografies; cada any donava un o més capítols del llibre que preparava, i més tard va publicar (*Curso de historia de las Instituciones españolas. De los orígenes al final de la Edad Media*. Revista de Occidente, 1968). Recordo d'ell la caracterització del feudalisme per l'oblit d'aquella gran creació del Dret romà que havia estat la distinció conceptual entre Dret Públic i Dret privat. Amb l'arribada dels bàrbars, el propietari d'unes terres era alhora sobirà dels seus habitants. (em pregunto si actualment no estem en la confusió oposada, perquè la política i l'administració pública han envaït tots els espais privats). Les classes eren realment magistrals, però ell menyspreava la gran massa dels estudiants i es reservava per als que havien aconseguit d'entrar a la intimitat del seu Seminari d'Història del Dret. Va arribar, per oposició, a Barcelona durant la República, en temps de la Universitat Autònoma, i hi va ser molt mal rebut per alguns catalanistes. El professor **Lluç Beltran Flores** (de qui ja parlaré més endavant) m'havia referit que Valdeavellano, durant la República, anava a passar les vacances al seu poble de Castella. Era agnòstic i no anava a missa, però era respectuós amb la religió i saludava amablement el rector. Per cortesia, un dia li va preguntar: “¿Cómo van las vocaciones sacerdotales?” El mossèn li va respondre: “Mal don Luis, mal. Con esto de los Guardias de Asalto...”. Per aquells anys, un informe del Nunci **Tedeschini**, per encàrrec de **Pius XI**, sobre els seminaris d'Espanya, deia que estaven molt malament; que amb la proclamació de la República, els millors alumnes havien marxat i, els que quedaven, els haurien d'expulsar.

Les aules de la universitat eren habitualment tancades, i només moments abans de començar les classes un bidell les obria, i aleshores la multitud dels alumnes entràvem entre empentes. Quan havia transcorregut el temps de la classe, un bidell entrava a l'aula, es descobria i amb la gorra a la mà cridava, amb veu solemne: “Señor catedrático, ¡es la hora!” El cap de tots els bidells de la universitat era el pare de la cantant **Victòria de los Ángeles**. Imperava des d'una mena de quiosc a l'entrada de la universitat. Era molt baixet, i per això li dèiem “el Rompetechos”. Un dia, en entrar a la classe de Valdeavellano, vam veure que algú s'hi havia introduït abans i havia escrit a la pissarra: “VISCA CATALUNYA LLIURE”. Valdeavellano no es va immutar i va començar la lliçó com si res, però un estudiant falangista va pujar a la tarima i va esborrar la inscripció, mentre el professor continuava la classe.

Era molt pintoresc el catedràtic de Dret Processal, **Miguel Fenech Navarro**, un andalús trempat, però duríssim en els exàmens. Vaig presenciar com acomiadava un alumne que es va presentar a exàmens amb corbata però amb una jaqueta sense solapes, en lloc d'americana. Va ser inútil que el jove oferís anar immediatament a canviar-se: el va remetre al setembre, "porque si usted se presenta así, a mí me toca venir en pijama". Havia convocat un examen parcial, i la setmana és magnanimidad. Piensan, como vulgarmente suele entenderse, que es sinónimo de benevolencia o generosidad, y que les voy a aprobar a todos. Pero magnanimidad, como indica su etimología, de *magnus animus*, es aquella grandeza de ánimo que nos permite sobrellevar con dignidad la desgracia, y la van a necesitar ustedes, y no yo." Havia fet una escabetsina.

No hi havia aleshores Facultats de Ciències Socials, Polítiques o Econòmiques, i aquestes matèries només es veien a Dret. Jo em vaig apuntar al Seminari d'Economia Política, que dirigia el professor adjunt (més tard catedràtic) **Lluc Beltran Flores**. Hi col·laborava **Fabián Estapé**, futur rector, que aquells anys estava acabant la seva tesi doctoral sobre la reforma fiscal d'**Alejandro Mon**. Venien a aquell seminari, entre altres que no recordo, **Joan Reventós**, **Francesc Casares**, **Eusebi Díaz Morera** i el més petit dels **Goytisolo**. El professor Lluc Beltran, que havia estat deixeble de Keynes, a classe d'Hisenda Pública explicava molt bé el sentit dels diversos impostos i la política fiscal com a instrument de política social i de lluita contra l'atur, però als exàmens no preguntava res d'això sino les tarifes, fins i tot amb els recàrrecs municipals. Era com examinar-se de la guia telefònica. Un del meu curs, **Adolfo Marsillach**, tenia acabada tota la carrera i només li quedava Hisenda Pública. La seva vocació era el teatre, però el seu pare no li deixava dedicar-s'hi fins que hagués acabat la carrera, i Lluc Beltran el suspenia convocatòria darrere convocatòria. El va anar a trobar, li va explicar el seu cas i li va prometre que si l'aprojava no es dedicaria mai a l'advocacia ni a cap altra professió jurídica. El va aprovar i Marsillach es va poder dedicar al teatre i al cine amb l'èxit que tot sabem.

Lluc Beltran ens va donar una lliçó magistral sobre la política econòmica de **Franco**. Per prudència, no la va impartir a la universitat, sinó a casa d'un dels alumnes del seminari, en Díaz Morera, i només hi va invitar els deixebles de més confiança. Han passat molts anys però encara podria reconstruir les grans línies d'aquella conferència. Va definir la política econòmica de Franco com "Keynes més Pancho Villa"; és a dir, inflació, però alegre i descontrolada. En aquells anys de misèria, donaven l'excusa dels danys de la guerra civil, però en comparació amb les terribles destruccions de la recent guerra mundial, la d'Espanya havia estat baratíssima. El que va resultar car a Espanya -deia Lluc Beltran- no va ser la guerra sinó la postguerra, amb aquella orgullosa "autarquia". Durant la guerra, a les dues zones es posava en circulació paper moneda sense parar, però Franco no va parar de conquerir territori durant tota la guerra, i així la pesseta republicana trobava una població i un mercat cada vegada me reduït, i s'ensorrava, mentre que la moneda franquista, encara que es multipliqués com la republicana, mantenia el seu valor perquè trobava una població i un mercat creixents. Però es va acabar la guerra, van continuar emetent paper i la pesseta es va ensorrar. En la seva crassa ignorància, Franco havia arribat a dir que, fent més bitllets, els espanyols serien més rics. Anys més tard, explicava el Dr. Estapé que quan ell, amb **López Rodó** i **Sureda**, volien emprendre el pla d'estabilització, la primera mesura i la més urgent era la devaluació de la pesseta, però Franco deia: "La valuta es como la bandera nacional: no se baja nunca. Además, mi hija Carmen ha viajado últimamente a los Estados Unidos y, con el dólar a 30 pesetas, todo le ha salido muy barato". Sureda va dir: "Excelencia: el mes próximo no tenemos divisas para comprar petróleo y se paralizará toda la economía nacional". Esverat, el Generalíssim va preguntar: "¿Y a cómo habría que poner el dólar?" Sureda va respondre: "Al menos, a 59". Franco va concloure: "Hagamos números redondos: pónganlo a 60". López Rodó, Sureda i Estapé es preguntaven com donarien la notícia de la devaluació. Esperaven amb impaciència el *parte* del vespre de Ràdio Nacional, i van sentir que començava: "Una gran noticia para todos los españoles." Ells van pensar: "Ara, ara!", però el locutor va continuar: "Bahamontes ha ganado el Tour de Francia".

Lluc Beltran em va proposar ser el que en deien ajudant de classes pràctiques, camí d'una càtedra, però arran de la vaga de tramvies del 1951 em van detenir i, quan vaig sortir de la

presó i del procés, en lloc d'ajudant del professor Lluç Beltran em vaig fer ajudant de la Moreneta.

He esmentat un condeixeble, Marsillach. Del meu curs van sortir noms que després serien molt coneguts. Encara que no arribés a ser famós, deixin-me fer memòria del meu difunt germà **Jordi**. Tenia un any i mig més que jo, però se'm va acudir fer a l'estiu del 1945 el setè curs i l'examen d'Estat, i vam entrar junts a Dret. Vam ser dels pocs que no ens van suspendre mai, però ell era molt més bon estudiant que jo i solia treure excel·lent, amb una colla de matrícules d'honor i alguns notables. Jo em movia a nivell de notables, amb alguns aprovats, uns quants excel·lents i només una matrícula d'honor, en l'assignatura de religió. Sobretot l'últim curs, que jo estava molt dedicat a les activitats nacionalistes i antifranquistes, no em van suspendre però vaig treure aprovats pelats.

Quan el 1951 em van detenir, la policia em va preguntar quins eren els meus amics a la universitat. Vaig respondre que demanessin a secretaria de la Facultat la llista, perquè tots eren amics meus. Passàvem de quatre-cents. N'esmento, per ordre alfabètic, alguns que esdevindrien notables en diversos àmbits: **Josep Maria Ainaud de Lasarte, Carlos Barral, Antoni Bascompte, Francesc Casares, Josep M. Castellet, Josep Espar Ticó, Josep Farré Moran, José Antonio Antonio Linatti, Marsal Agelet, Adolfo Marsillach, Alberto Oliart, Joan Reventós, Ignasi de Ribot, José María Rodríguez Méndez i Antoni Tàpies**. La majoria ja són morts. Uns quants d'ells ens han deixat les seves memòries.

El meu amic més íntim a la Facultat era en **Josep Farré Moran**, que en pau descansi. Un dia em vaig adonar que duia a la solapa les fletxes de Falange, però li vaig dir: "Què hi farem! Ara ja som amics!". Vam decidir continuar l'amistat i no discutir mai de política. Com he esmentat abans, a la vaga de tramvies del 1951 em van detenir. Portava un manifest d'un independentisme incendiari, i per la meva situació militar vaig passar seriós perill. Quan en Farré Moran ho va saber, va cuitar a fer-me dir que declarés que jo treballava per al servei d'informació de Falange i que tenia aquell paper per donar-los-el a ells, i ell ho corroboraria. No ho vaig poder dir perquè era un esborrany escrit de la meva pròpia mà. En Farré va ser director general de Serveis Socials i va tenir alts càrrecs a Madrid. Als inicis de la transició, havien autoritzat el cant dels Segadors, sense saber què deia. Poc després, el seu amic **Martín Villa** i la cúpula de Governació van convocar en Farré perquè els traduís l'himne. Quan van sentir allò de "que tremoli l'enemic" i "esmoleu ben bé les eines", es van horroritzar i deien: "Això, hem autoritzat?"

Sempre he tingut un gran respecte, i fins veneració, per aquesta casa, que amb el neoromànic d'**Elies Rogent** em recorda el monestir de Ripoll, que ell va restaurar, i un altre edifici seu, veí del nostre, el seminari. Puc assegurar que no és cap acudit, sinó que està rigorosament documentat per l'historiador Mn. **Bonet i Baltà**, que quan van haver acabat la construcció del seminari es van adonar que l'arquitecte no hi havia previst serveis. A la universitat sí que n'hi ha hagut sempre. En els meus temps eren espais de llibertat, per les inscripcions polítiques que s'entrecruaven en un lliure diàleg. Un havia escrit: "Visca Catalunya!", i un altre afegia: "Sí, pero española". El més genial va ser el qui va escriure en un vàter: "José Antonio, ¡presente!" Però no trivialitzem aquella situació: amb raó **Gabriel Cardona** va donar a la seva gran antologia d'acudits sobre Franco el títol de *Quando nos reíamos de miedo* (Destino, Barcelona, 2010).

Quan els anys seixanta es van produir les grans mobilitzacions estudiantils democràtiques, els acusaven de fer política en lloc d'estudiar, però la universitat que jo vaig trobar era polititzada, en mans de la policia i dels paramilitars del SEU. Una vegada algú es va tancar al vespre a la universitat i quan al matí següent van obrir, van aparèixer a les aules i al pati grans pintades amb consignes antifranquistes i nacionalistes. Els del SEU van reaccionar apallissant estudiants que tinguessin fama de catalanistes. El cap del SEU, **Pablo Porta**, futur president de la Federació Espanyola de Futbol, dirigia personalment les tortures per descobrir els autors de les pintades. Entre altres, van torturar Ainaud de Lasarte i **Francesc**

Casares, i també **Josep Carrasco i Azemar**, fill de **Carrasco i Formiguera**, que prou de compte tenia a no significar-se. Finalment li van dir: “Potser sí que no ho has fet tu i no saps qui ho ha fet, però explica a tothom el que t’hem fet, i així quan ho sàpiguen els autors sabran el que els espera quan els descobrim”. La seva mare, **Pilar Azemar i Puig de la Bellacasa**, que era petita (Carrasco Formiguera li deia “la menuda”) però molt valenta, va anar a trobar el rector, **Luño Peña**, i el va increpar per permetre que passessin aquelles coses: “No en tenen prou d’haver-me afusellat el meu marit –li deia-, que ara em torturen el fill?” Luño Peña s’excusava, però ella li deia que ell era responsable de tot el que passés a la universitat, fins que el rector li va prometre que no es repetiria el cas.

El ministre **Wert** va dir que calia “españolizar los niños catalanes”. La Universitat de Barcelona que vaig trobar estava organitzada per espanyolitzar els universitaris catalans. A la Facultat de Dret, pràcticament no s’ensenyava el Dret català. Alguns ho suplíem acudint a unes classes clandestines, patrocinades per l’Institut d’Estudis Catalans, que donava al seu domicili el Sr. **Antoni Borrell i Macià**, fill del gran tractadista **Antoni Borrell i Soler**.

El 1950 es va organitzar oficialment la celebració del 500 aniversari de la universitat. L’amic **Pere Figuera**, que no parava d’empescar-se operacions subversives, em va demanar que redactés un text de protesta, que ell difondria. Va aprovar i fer imprimir i escampar el meu escrit, datat el gener del 1951. Era una protesta “contra aquells que en oprimir calculadament la nostra Pàtria, intenten desnaturalitzar-la i corrompre-la en el terreny cultural”, perquè “entenem – continuava- que la universitat és l’organisme a través del qual els pobles elaboren una cultura pròpia i espontània, inspirada en llur tradició”.

Tinc especial estimació per aquest manifest perquè és el primer escrit meu que vaig veure imprès, i hauria d’encapçalar les meves obres completes si mai es publicaven.

El 1975, vint-i-cinc anys justos després d’haver deixat la universitat per haver acabat la llicència, vaig tornar-hi pel doctorat. Els catedràtics s’havien tornat accessibles i amables. Ho va ser especialment amb mi don **Manuel Jiménez de Parga**, mort ara fa dos anys. Des de la seva càtedra de Dret Polític i el seminari adjunt, en aquells últims anys cinquanta i primers seixanta explicava com seria la democràcia el dia que s’acabés la dictadura. Va fer traduir i publicar els llibres de **Maurice Duverger**, pare de la ciència política moderna, de qui havia estat alumne a París. Jo també havia estat alumne de Duverger i el 1962 havia redactat sota la seva direcció una memòria per al doctorat sobre “La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps”, on plantejava el paper de l’Església i els catòlics en la guerra civil. Posada al dia, Jiménez de Parga em va acceptar aquella memòria com a tesi de doctorat, que vaig defensar amb èxit el 26 de setembre de 1975, dos mesos abans de la mort de Franco. Presidia el tribunal **Josep M. Pi i Sunyer**, i amb el padrí Jiménez de Parga el completaven **Font i Rius**, **Sureda Carrión** i **González Casanova**. A les seves darreries, Jiménez de Parga va evolucionar en sentit anticatalà.

Per a publicar aquella tesi, la vam haver de sotmetre a allò que en deien la censura voluntària, prevista per la llei **Fraga**. Aquella censura no prohibia res; només “aconsellava” no dir certes coses, perquè podries prendre mal. Quan es tractava de temes delicats, solia haver-hi un estira i arronsa entre la censura i l’editor, perquè feien suprimir o canviar paràgrafs o simplement adjectius. En el meu cas, el dictamen va ser “desaconsellar” la totalitat de l’obra. És que desmuntava una de les tesis fonamentals del règim, el mite de la *crusada*, i feia l’apologia d’un partit, Unió Democràtica, que en la guerra havia estat al costat de la República i de la Generalitat i després havia tingut l’honor de ser nominalment prohibit per Franco. Amb el director de les Publicacions de Montserrat, P. **Josep Massot i Muntaner**, i assessorats per l’advocat **Josep Benet**, vam decidir tirar endavant, confiant que el govern no gosaria donar la campanada de segrestar un llibre de Montserrat. Vam passar quinze dies amb l’ai al cor, i no van segrestar l’edició. Amb l’obertura de fons documentals, he pogut veure, a l’Archivo General de la Administración, d’Alcalà de Henares, l’expedient de la meua censura. Un primer censor deia que l’obra era del tot impubliable. Quan malgrat tot es va editar, un segon censor va dictaminar que era un estudi històric

seriós, que cap tribunal qualificaria de delictiu. La discrepància entre les dues censure s'explica perquè entretant s'havia produït un petit esdeveniment: la mort de Franco. La meva tesi va ser la primera escrita i defensada en català.

Posteriorment, repetides vegades m'han invitat a fer puntualment de professor aquí on havia estat alumne; darrerament encara en els juliols de la Universitat de Barcelona.

Magnífic Sr. Rector, senyores i senyors que han tingut la paciència d'escoltar-me: la imposició de la medalla d'or de la nostra universitat m'ha servit com de retrovisor per mirar enrere i evocar les meves vivències de més de setanta anys en aquesta casa. Ara voldria girar el retrovisor i enfocar el futur. A la meva edat, ja no em puc prometre gaire més recorregut, però malgrat els meus vuitanta-vuit anys i, tal com propunava en aquella octaveta clandestina del 1951, encara espero viure i veure la Universitat de Barcelona, amb tot el seu pes històric i amb el seu gran prestigi nacional i internacional, esdevinguda l'*alma mater* de la república catalana independent.

Moltes gràcies.

Hilari Raguer i Suñer. Universitat de Barcelona, 23 de setembre de 2016.